

משך חכמה

פרשת וילך- שובה פסקא ח - יד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תנא טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

בְּשַׁעֲרֵיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלְמַעַן יִלְמְדוּ וְיָרְאוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ
לְעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

מדוע כתוב על השנה השמינית, שהיא ראשונה לשמיטה

(י) מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה. שנה ראשונה
לשמיטה¹ (סוטה מא, א עיין שם). ומציין על השמיטה, כי בשנת

בְּמַעַד, ביום שהוא חג, והוא בשנה ראשונה של שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה. ועל פי זה
יתפרש יפה פשוטו של מקרא.

ולאחר שביאר המשך חכמה פשוטו של מקרא שמדובר בשנה ראשונה של
שמיטה, בא ליישב באמת מדוע אמרה תורה שהיא שנה ראשונה לשמיטה,
ומדוע צריך להזכיר שמיטה כאן, לפי פשוטו של מקרא.

ומיישב, דרמזה תורה, מדוע צייתה על מצות הקהל לאחר שנת השמיטה,
כיון ששמרו שמיטה והיו פנויים לעבודת ה' יהיו דברי התורה הנשמעים
נכנסים באוזניהם. ועוד טעם הפוך, דדוקא מפני ששמרו שמיטה יש חשש
שיתלהבו לחזור לעבודת הכרם, ויטבעו במצולות החמדה, לכן צייתה תורה
על מצות הקהל שיכנסו דברי תורה ללבם, לכן ציוה על מצות הקהל, "כי
כל התורה היא נסיונות להבדיל מן החמדה והתאוה והקנאה אשר החומר
יכביד על הנפש". ונראה ששתי הטעמים הם אמת, והם תלויים במדרגת
השובת שמיטה, שיש אדם שדרגתו גבוהה ועל ידי שביתת השמיטה יתעלה,
ויש אדם שאינו בדרגה זו, ועל ידי השמיטה יתלהב לחזור לעבודות
הגשמיות].

ועל פי זה מיישב המשך חכמה מדוע מפורש בתורה שגם גרים חייבים
במצות הקהל, כדכתיב (פסוק יב) "הַקְהֵל אֶת הָעָם הַאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף
וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ", ומהיכתיב שגרי יהיה פטור ממצות הקהל, והרי גר
חייב בראייה. ואין לומר דאירי בגר תושב שאינו חייב במצוות, וקא משמע
לן שאף על פי כן חייב בהקהל, כיון שגר תושב פטור גם מצות הקהל, אלא
על כורחך איירי בגר צדק. וקשה, מדוע כתוב שחייב, פשיטא הוא. ולאור
המבואר אתי שפיר, שכיון שמצות הקהל תלויה בשמיטה, ואין זה רק זמן
המצוה, אלא מצות הקהל תלויה ממש במצות שמיטה, לפיכך הוא אמינא
שגר שאין לו קרקע בארץ ישראל יהיה פטור ממצות הקהל, קא משמע לן
קרא, דאף על פי כן חייב בהקהל.

[ועל פי דברי המשך חכמה מתבאר היטב, מדוע לא התחייבו במצות הקהל
רק לאחר ששמרו שמיטה, כמבואר לעיל בסוטה מא, א כיון שבאמת מצות
הקהל תלויה בשמירת השמיטה]

[ח]

(לא, י-יב) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שְׁבַע שָׁנִים בְּמוֹעֵד שְׁנַת
הַשְּׁמִיטָה בְּחַג הַסְּכּוֹת: בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל לְרֵאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ
בְּמִקְוִים אֲשֶׁר יִבְחַר תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נִגְדָה כָּל יִשְׂרָאֵל
בְּאַזְנֵיהֶם: הִקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר

¹ [ח] תוכן דבריו, דהנה התורה מפרטת, מתי היא מצות הקהל בדיוק. דכתיב
(דברים לא, י-יא): "וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שְׁבַע שָׁנִים בְּמוֹעֵד שְׁנַת
הַשְּׁמִיטָה בְּחַג הַסְּכּוֹת. בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל לְרֵאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ כו'".
ה' זמנים נאמרו: א' מקץ שבע שנים, ב' במועד, ג' שנת השמיטה, ד' בחג
הסוכות, ה' בבוא כל ישראל. ובסוטה (מח, א) תנן, דמצות הקהל היא בשנה
השמינית. ואמרו שם בש"ס, מדוע מפרשת התורה כל כך הרבה זמנים,
ואמרו, שאם היה כתוב רק "מקץ שבע שנים", היינו אומרים שמיד יעשו
מצות הקהל, כלומר "משנת ארבעים והלאה, שבערבות מואב נאמרה פרשה
זו, ואף על גב דלא מתרמי בשמיטה, שלא מנו שמיטין עד לאחר שבע
שכיבשו ושבע שחילקו כדאמרינן (בקיודשין) (דף מ:): [ערכין] (דף יב:)"
(רש"י), לכן כתב רחמנא גם שנת השמיטה.

ואם היה כתוב "מקץ שבע שנים בשנת השמיטה" בלבד, הוה אמרינן בסוף
שמיטה, דהיינו לשון מקץ יש לפרש גם סוף, ויהיה מצות הקהל בסוף חודש
אלול של שנת השמיטה, כתב רחמנא "במועד", לומר שמצות הקהל יהיה
בחג, ואם היה כתוב רק מקץ שְׁבַע שָׁנִים בְּמוֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה הוה אמינא
בראש השנה שהוא מועד, כתב רחמנא גם בְּחַג הַסְּכּוֹת. ואם לא היה כתוב
בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל לְרֵאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, הוה אמינא אפילו יום טוב אחרון,
כתב רחמנא בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל לְרֵאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, דהיינו במוצאי יום
טוב הראשון, ולכן תנן (שם) דמצות הקהל במוצאי יום טוב ראשון.

והנה פשוטו של מקרא הוא לסרסר את הכתוב, כיון שהמלה שמיטה, עולה
על מקץ שבע שנים, וכאילו כתוב 'מקץ שבע שנים, שנת השמיטה' כלומר
לאחר שבע שנים שהיא שנת השמיטה, במועד כו'. שפשטות לשון הכתוב
משמע שמצות הקהל בשמיטה, אלא שעל כורחך צריך לסרסר הכתוב. וכבר
נתקשו חז"ל בראש השנה (יב, ב), מדוע קורא הכתוב לשנה השמינית
שמיטה, כלומר, מדוע פשטות הכתוב הוא שהשמינית היא שמיטה, ואמרו
שבא ללמד שלפעמים יש דברים שבשנת השמינית דינם כשביעית. וכל זה
לדרש אבל המשך חכמה בא ליישב פשוטו לש מקרא בדרך הפשט וכתב
שלפי מה שדרשו בסוטה יש לפרש ששמיטה היינו שנה ראשונה של מנין
השמיטה וכך פירוש הכתוב "מִקֵּץ שְׁבַע שָׁנִים, פירוש בסוף שבע שנים.

משך חכמה

פרשת וילך - שובה פסקא ח - יד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תנא טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

החמדות החומריות, להמתין עוד מעט לשמוע דבר ה', והבן. ולכן פרט הגרים (פסוק יב), שאף על פי שאין להם שדה וכרם, הן חייבים להקהל ככל ישראל, ובגר צדק הכתוב מדבר².

[ט]

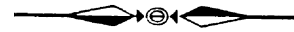
לֹא, יב) הַקְהֵל אֶת הָעָם הַגֵּרִים וְהַנְּשִׂים וְהַנְּשִׂים וְהַטָּף וְגַרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלַמַּעַן יִלְמְדוּ וְיָרְאוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

מדוע ציוותה תורה להביא טף והרי אינם מבינים כלום

לֹא, יב) הַקְהֵל כו' והטף כו'. בחגיגה דף ג³, א מעשה כו' שהלכו

השמיטה היו פנוים מן טרדת המלאכה בשדה, כן מן טרדת המסחר שנשמט כל משה ידו, והיו פנוים לעבודת השם יתברך כל העם כקטן כגדול, והיו דברי תורה הנשמעים להן, נכנסים לאזנם בעומק ההבנה. ועוד, כי כל התורה היא נסיונות להבדיל מן החמדה והתאוה והקנאה אשר החומר יכביד על הנפש, ולכן אחרי שחרישה וקצירה נאסר להם שנה תמימה, הלא בכליון עינים יביטו על זמן ההיתר לצאת איש אל כרמו ואל שדהו, אז מצוה להם להקהל ולשמוע דבר ה' בירושלים בעזרה, למען ידעו דרך ה' בעשותם מלאכת שדה וכרם ובהטבעם במצולות

² תמצית דבריו: שני טעמים יש מדוע מצות הקהל תלויה בשמיטה א. שכיון ששבתו מעבודת השדה והיו פנויים לעבודת ה' יכנסו ללבם דברי ה'. ב. שכיון ששבתו מעבודתם יתלהבו לחזור לעבודת השדה ויש לחשוש שיטבעו "כי כל התורה היא נסיונות להבדיל מן החמדה והתאוה והקנאה אשר החומר יכביד על הנפש".



[ט]

³ [ט] תוכן דבריו, דגרסינן בחגיגה (ג, א) וז"ל "תנו רבנן: מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר (בן) חסמא שהלכו להקביל פני רבי יהושע בפקיעין, אמר להם: מה חידוש היה בבית המדרש היום, אמרו לו: תלמידך אנו, ומימך אנו שותין. אמר להם: אף על פי כן, אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש, שבת של מי היתה - שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה. - ובמה היתה הגדה היום, אמרו לו: בפרשת הקהל. - ומה דרש בה? הקהל את העם האנשים והנשים והטף אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין, כדי ליתן שכר למביאייהן. - אמר להם: מרגלית טובה היתה בידיכם ובקשתם לאבדה ממני" ע"כ.

והנה אבדה הוא על דבר שיש לאדם בעלות עליו, ונאבדה ממנו, אבל דבר שאינו שלו, אין שייך לשון אבדה. לפיכך יש לדקדק מהו הלשון שאמר ר' יהושע בקשתם "לאבדה" ממני, היה לו לומר ביקשתם למנוע ממני, אבל לא תואם לשון אבדה על דבר שאינו שלו. ועוד קשה, מדוע נקט לשון מרגלית.

ומבאר המשך חכמה על פי שאמרו בירושלמי ביבמות (א, ו), שכשבאו חכמים לרבי דוסא בן הרכינס לשאול על צרת הבת, גרסינן התם: "ראה את

רבי יהושע, וקרא עליו [ישעיה' כח, ט] את מי יורה דעה. זכור אני שהיתה אמו מולכת עריסתו לבית הכנסת בשביל שיתדבקו אזניו בדברי תורה" ע"כ. היינו הא דכתיב (ישעיהו פרק כח פסוק ט) "אֵת מִי יוֹרֶה דַּעְהָ נְאֻם מִי יִבִּין שְׁמוּעָה גְּמוּלִי מִחֶלֶב עֲתִיקִי מִשְׁדָּיִם", כלומר, מי שכשהיה תינוק יונק מאמו, כבר נכנסו לאוזניו דברי תורה, הוא הוא זה שיזכה להיות יורה דעה ולהבין שמועה.

והנה פשוט לשון הגמרא בחגיגה הוא, שבאמת הטף אינם מבינים כלום, ואין להם תועלת להראות בבית המקדש, אבל ציוותה תורה לעשות כן, כדי ליתן שכר למביאייהם. אבל לאור דברי רבי דוסא בן הרכינס ביבמות, אין זה נכון כלל וכלל, ואפילו טף שאינו יודע לדבר נכנסים לתוך עומק ליבו דברי תורה, אפילו כשאינו יודע, לדברי ומשפיע עליו השפעה עצומה, עד שקרא על רבי יהושע שהוא ראוי להיות יורה דעה, מפני שאמו הביאתו לבית המדרש כשהיה יונק, ומביא לזה גם מקור מהנביא ישעיהו. ובאמת, הוא מוכח מתוך דברי הגמרא בחגיגה, דאם אין לטף שום תועלת במה שהוא בא לבית המקדש, מדוע יש למביאייהן שכר, הרי לא הועיל להם כלום, אבל לאור המבואר, בודאי הועיל להם מאוד, לכן יש לשכר למביאייהם.

ולפי זה, מה שיש תועלת רוחנית ליונק חלב לבוא לבית המדרש, יש לו מקור מהתורה ממה שיש שכר למביאייהם, שאם לא היה להם תועלת לא היה שכר למביאייהם.

ועל פי זה מבואר היטב כל הדקדוקים הנ"ל, שאמו של ר' יהושע הביאתו לבית המדרש כשהיה יונק חלב, ומדרשת חז"ל שיש שכר למביאייהן מוכח, שיש תועלת גדולה לתינוק בזה, ומה שזכה ר' יהושע להיות יורה דעה ולהבין שמועה הוא בזכות אמו, וידיעה זו שזכה לזה בזכות אמו, היא ידיעה חשובה מאוד מאוד, והוא כבעלים על דבר זה, וביקשו לאבד ממנו את הידיעה הזו, שבזכות אמו זכה לכל זה, לכן נקט לשון מרגלית, כי מרגלית

משך חכמה

פרשת וילך-שובה פסקא ח - יד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תנא טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(לא, יב-יג) ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה כו', ולא נאמר אצל הבנים ישמרו לעשות את כל וכו' כמו קודם (פסוק יב). דהנה⁵ בתורה יש עשה ולא תעשה, לכן על הגדולים אשר ילמדו ויראו את ה' כו', זה סור מרע, שמירת לא תעשה, שעל זה שייך מורא, ושמרו לעשות, זה עשה טוב, קיום המצות עשה, אבל הקטנים אם כי הגיעו לחינוך, בקום ועשה אינם מן התורה, דחינוך דרבנן כדאיתא בנזיר (כט, א), אבל קטן האוכל נבילות, אמרינן סוף פרק חרש (יבמות קיד, א) דבית דין מצווין להפרישו, ולכן אמר ישמעו ולמדו ליראה לפרוש מן האיסור, אבל קיום העשה ליכא בהו מן התורה. ודו"ק⁶.



[יא]

אינם בקום ועשה, כי מצות חינוך היא רק מדרבנן, לכן בבניהם שמדובר בקטנים שהגיעו לחינוך לא כתיב אלא ילמדו ליראה, דהיינו לא תעשה, ולא שישמרו לעשות, דהוא מצות עשה, מה שאין כן בגדולים, שייך גם עשה וגם לא תעשה, לכן כתיב גם ישמרו לעשות. [ועל הטף אמרו גם שמירה וגם יראה, כפי המבואר לעיל פסקה ט שהם יונקים לנשמתם הן המצוות עשה והן הלא תעשה, וליתן שכר למביאייהם על הכל]

⁶ תמצית דבריו: מצוות התורה מחלקות לשנים, עשה ולא תעשה. והנה יראת ה' הוא לא תעשה, ושמירה לעשות, הוא מצוות עשה. והנה הגדולים הם שייכים לכל מצוות התורה, בין בעשה ובין בלא תעשה, אבל קטנים בני חינוך שייך בהם רק לא תעשה, שבית דין מצווין להפריש קטן אוכל נבלות, אבל הם אינם בקום ועשה, כי מצות חינוך היא רק מדרבנן, לכן בבניהם שמדובר בקטנים שהגיעו לחינוך לא כתיב אלא ילמדו ליראה, דהיינו לא תעשה, ולא שישמרו לעשות, דהוא מצות עשה, מה שאין כן בגדולים, שייך גם עשה וגם לא תעשה, לכן כתיב גם ישמרו לעשות.



[יא]

להקביל פני ר' יהושע בפקיעין כו' ומה דרש בה אם אנשים באים ללמוד, טף למה הן באין כדי ליתן שכר למביאייהן כו' מרגלית טובה היה בידיכם ובקשתם לאבדה ממני, יתכן על פי מה דאיתא בירושלמי יבמות סוף פרק קמא (הלכה ו) ראה את ר' יהושע כו' זכור אני שהיתה אמו מוליכה עריסתו לבית הכנסת כדי שיתבדו אזניו בדברי תורה. ולזה אמר ר' יהושע ובקשתם לאבדה ממני, שלו יאות המאמר, כמרגלית טובה לבעליה, שגם אמו עשתה כן. ופשוט⁴.

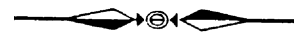
[י]

(לא, יב-יג) הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרף אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלהיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת: ובניהם אשר לא ידעו ישמעו וילמדו ליראה את ה' אלהיכם כל הימים אשר אתם חיים על האדמה אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה:

מדוע על בניהם לא כתוב שילמדו לשמור לעשות

היא דבר ייחודי שיש לבעלים קשר מיוחד עמה.

⁴ תמצית דבריו: אפילו תינוק יונק חלב, נשפע ממה ששומע וממה שרואה, לכן ציוותה תורה להביא את הטף, ואף על פי שאינו בן מצוות, מכל מקום יש שכר למביאייהם, לכן ציוותה תורה להביאו ליתן שכר למביאייהם, כיון שיש לתינוק תועלת גדולה מזה.



[י]

⁵ [י] תוכן דבריו, ליישב מדוע בפסוק יב, כתוב על האנשים והנשים "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלהיכם ושמרו לעשות", ועל הבנים בפסוק יג כתוב "ישמעו וילמדו ליראה את ה' אלהיכם", ולא כתוב ישמרו לעשות. ומבאר המשך חכמה, דמצוות התורה מחלקות לשנים, עשה ולא תעשה. והנה יראת ה' הוא לא תעשה, ושמירה לעשות, הוא מצוות עשה. והנה הגדולים שייכים לכל מצוות התורה, בין בעשה ובין בלא תעשה, אבל קטנים בני חינוך שייך בהם רק לא תעשה, שבית דין מצווין להפרישו (יבמות קיד, א) [היינו שלא לתת דבר איסור לקטן בידיים כדאיתא ביבמות, שם. או כונתו בקטן שהגיע לחינוך, שמצווים להפרישו (עיי' באורח חיים שמג, א). זה נראה כונתו, כיון שלהלכה אין בית דין מצווין להפריש קטן האוכל נבלות (עיי' באריכות בבית יוסף אורח חיים, סימן שמג). אבל הם

משך חכמה

פרשת וילך- שובה פסקא ח - יד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תנא טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מהי מצות התשובה, הרי בלאו הכי, מזהר שלא לעשות חטאים

(לא, טז-יח) ויאמר ה' אל משה הנך שכב עם אבתיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ אשר הוא בא שמה בקרב ויעזבני והפר את בריתי אשר כרתי אתו: וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרת פני מהם והיה לאכל ומצאיהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על פי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה: ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים:

(יז) ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני כו'. נתקשו רבים בזה (רמב"ן, אור החיים הקדוש, הכתב והקבלה ועוד), דאמאי לא מועיל התשובה. ונתבונן, דשם תשובה כפי מה שמורה שמה, איך נחשבת למצוה שישוב מכסלו ולא יחטא עוד,

(לא, טז) ויאמר ה' אל משה הנך שכב עם אבתיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ אשר הוא בא שמה בקרב ויעזבני והפר את בריתי אשר כרתי אתו:

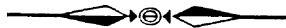
מה הפירוש "וזנה אחרי אלהי נכר הארץ"

(לא, טז) וזנה אחרי אלהי נכר כו' בא שמה בקרב. יעויין רבי אברהם אבן עזרא. ופשוט, דהמכוון על חתון עם העובדי גילולים וכמו שאמר מלאכי (ב, יא) ובעל בת אל נכר, ובסנהדרין פב, א כאילו מתחתן עם עבודת גילולים, וכן מספר הכתוב בשופטים פרק ג, ו ויקחו בנותיהם להם לנשים, יעויין שם⁸.



[יב]

⁸ תמצית דבריו: פירוש הכתוב "וזנה אחרי אלהי נכר הארץ", היינו שיתחתנו עם עובדי גילולים, ועל ידי זה מתדבק בעבודת אלילים.



[יב]

⁹ [תמצית דבריו, תמצא בסוף פסקה יג]. תוכן דבריו, דהנה פרשה זו צריכה ביאור, דכתיב (דברים פרק לא, טז-יח) "ויאמר ה' אל משה הנך שכב עם אבתיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ אשר הוא בא שמה בקרב ויעזבני והפר את בריתי אשר כרתי אתו: וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרת פני מהם והיה לאכל ומצאיהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על פי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה: ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים". והנה, תוכן הפסוקים הוא, שיבוא רעה על ישראל שעזבו את ה', ויחזרו בתשובה, ויאמרו ביום ההוא, שכל זה בא להם בגלל שאין ה' בקרבם, שעזבו את ה', ואף על פי כן אומר ה' שאנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא מהן, בגלל כל הרעה שעשה, שפנה לאלוהים אחרים. ולכן ציוה ה' שיכתבו את פרשת האזינו להלן, שתהיה לעד על זה. זה תוכן הפרשה.

ויש לדקדק הרבה מאוד בפרשה זו: א. מה שנתקשו המפרשים (רמב"ן, אור החיים הקדוש, הכתב והקבלה) מדוע לא מועלת תשובה לישראל על זה שפנו לאלוהים אחרים. ב. בתחלה כתוב שעבדו עבודה זרה, והיינו וזנה

⁷ [יא] (לא, טז) "ויאמר ה' אל משה הנך שכב עם אבתיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ אשר הוא בא שמה בקרב ויעזבני והפר את בריתי אשר כרתי אתו" ע"כ. לפי פשוטו של מקרא, היינו שידבק בעבודה זרה, אלא שלפי זה היה לכתוב "אלוהים אחרים", ומה הוא לשון אלהי נכר הארץ. ורש"י פירש דנכר היינו גויי הארץ, וכאילו כתוב וזנה אחרי אלוהים של גויי הארץ, וגם באבן עזרא כתב "וטעם בקרב - שב אל נכר, כאילו אמר וזנה אחרי אלהי עם נכר, שהם אלהי הארץ". וזה אינו מספיק, דמכל מקום מדוע כתוב בלשון יחיד, דאלוהים לשון רבים.

אבל הביאור בזה, דכוונת הכתוב על חיתון עם העובדי גילולים, דאלהי נכר זה הדבקות חיתון בבת עובדי גילולים, וכמו שכתב, שזנה אחרי בת אל נכר, כמו שמצאנו לשון זה במלאכי (ב, יא) "ובצעל בת אל נכר", והטעם שחיתון עם בת עובדי גילולים הוא בלשון זה, כיון שמתדבק בבת עובדי גילולים, כאילו מתחתן עם עבודת גילולים עצמה, וכן אמרו חז"ל בסנהדרין (פב, א) "אמר רבי חייא בר אבוי: כל הבא על הנכרית כאילו מתחתן בעבודה זרה, דכתיב ובעל בת אל נכר וכי בת יש לו לאל נכר, אלא: זה הבא על הנכרית". וכן היה באמת דכתיב בשופטים (ג, ה-ו) "וה' ויבני ישראל ישובו בקרב הפנעני החתי והאמרי והפרזי והחוי והיבוסי: (ו) ויקחו את בנותיהם להם לנשים ואת בנותיהם נתנו לבניהם ויעבדו את אלהיהם". [והטעם בזה, דהשפעת האשה על הבעל היא גדולה ביותר, וכיון שהתחתן עם בת נכר, נדבק בדעותיה ובעבודת גילולים שלה. ומזה נלמד דטובה מרובה על מדת פורעניות, שהדבק בבת ישראל כשרה, מתדבק באלוקי ישראל]. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

משך חכמה

פרשת וילך - שובה פסקא ח - יד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תנא טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

של עבודה זרה אין שייך לעשות תשובה של התרחקות לקצה השני, דבלאו הכי יש להתרחק מעבודה זרה עד קצה האחרון מפני ההזהרה הראשונה של איסור עבודה זרה, ולא מחמת מצות תשובה. העולה מזה, שבשאר איסורי התורה, אם עבר, יכול לעשות תשובה בשני דרכים, או על ידי חרטה בלב, או על ידי הרחקה מהיתר שלא יבוא לאיסור. אבל אם עבר עבודה זרה, לא יכול לקיים מצות תשובה רק בדרך אחת, שיתדוה על חטאו.

והנה התשובה מקרבת את האדם לבוראו, כמו שכתוב (הושע יד, א) שובה ישראל עד ה' אלקיך [לשון רבינו בהלכות תשובה (ז, 1)], ואפילו אם עושה רק מעשה אחד של תשובה הוא מתקרב לבוראו, בין על ידי וידוי, או על ידי הרחקה מהאיסור עד קצה האחרון.

וכן צריך לדעת שמצות התשובה של שינוי ההנהגה הטבעית לצד הסיגוף ולאסור המותר, הוא דבר הניכר לעין כל, אבל הוידוי הוא דבר פנימי, כי וידוי בפה בלבד אינו עיקר המצוה, אלא וידוי פנימי, שרק בוחן כליות ולב יכיר בו ששב באמת בכל ליבו לבוראו יתברך.

ולאחר ביאור זה נבוא לבאר הפרשה, דהנה מה שעברו על עבודה זרה, ועל כל התורה, כתוב שיעשו תשובה ויאמרו "וְאָמַר בְּיָוֶם הַהוּא הֲלֵא עַל פִּי אֵין אֱלֹהֵי פְקָדֵי מִצְוֹת הָאֱלֹהִים", ולשון זה אינו משמע וידוי על החטא, דיודוי הוא בלשון נוכח "כי אין אתה אלוקי", אבל משמעו שישבו בתשובה על חטאם רק במעשה להתרחק מהעבירה, [וכן כתב הרמב"ם שלא התודו ממש רק הרהור בלבם עיין שם], והיינו לעשות סייג שלא לעשות היתר כדי שלא לבוא לאיסור, והיינו מעשה תשובה, ולא חרטה עמוקה בלב, וכבר נתבאר שתשובה זו שייכת רק על שאר מצות התורה, שאף על פי שמצות תשובה היא גם חרטה בלב על העבר, מכל מקום, גם מעשה תשובה זה מקרב את האדם לה', וכל סניף ממצות תשובה מקרב את האדם לה', הן אם מתחרט ועושה וידוי, והן אם גודר עצמו להתרחק מהעבירה, אבל אם עבר על עבודה זרה לא אפשרי לקיים מצות תשובה רק על ידי וידוי של חרטה עמוקה בלב, ולכן על מה שעברו ברית ה', התכפר להם מחמת התשובה במעשה שעשו, אבל על עבודה זרה לא נתכפר להם, כי לא התחרטו חרטה עמוקה בלב.

ובזה מישב כל הדקדוקים: א. דכיון שעשו תשובה במעשה הרחקה מהיתר, ולא התחרטו בלב, לא הועיל להם התשובה מפני חטא עבודה זרה, שאין שייך הרחקה מהיתר בעבודה זרה. ב. לכן בקדוק רב כתוב בתחלת הפרשה שעברו לא רק על עבודה זרה, אלא גם על ברית ה', והיינו כל התורה, ולאחר שעשו תשובה במעשה לא נענשו רק שעבדו עבודה זרה, לכן כתוב בסוף

אֲחֲרַי אֱלֹהֵי נֹכַח הָאָרֶץ", וגם שיסורו מכל התורה, והיינו הא דכתיב "וְעֲבָדְנִי וְהִפְרֹת אֶת פְּרִי־אֲשֶׁר פְּרִי־אֶתוֹ", ולאחר מכן כתוב רק החטא של עבודה זרה "וְאֲנֹכִי הִסְתֵּר אֶסְתִּיר פְּנֵי בְיָוֶם הַהוּא עַל כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים" ולא כתוב החטא שעזבו את ברית ה'. ג. לשון הוידוי של ישראל הוא בלשון נסתר "וְאָמַר בְּיָוֶם הַהוּא הֲלֵא עַל פִּי אֵין אֱלֹהֵי פְקָדֵי מִצְוֹת הָאֱלֹהִים". ויש להקשות, הרי הישראל אומר זאת לה', שבאו עליו כל הרעות בגלל שעזב את ה', אם כן היה לומר בלשון נוכח "כי אין אתה בקרבי".

וכדי ליישב כל זאת, מקדים המשך חכמה ביאור במהות מצות תשובה. דלשון תשובה משמע, שהיא לשוב לה', ולא לעשות עוד רע, דהיינו שיקבל עליו מהיום והלאה להשמר מכל חטא, כמפורש ברמב"ם (תשובה ב, ב) "ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו, ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד, שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו', וכן יתנחם על שעבר שנאמר כי אחרי שובי נחמתי, ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, שנאמר (הושע יד, ד) ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו" ע"כ. ויש לדקדק בזה טובא, מה מצוה היא זו, והרי הזהרה זו שלא לעשות עבירה, הוא מחמת ההזהרה הראשונה, ולא מחמת מצות תשובה, ומה מתחדש במצות תשובה יותר ממה שהיה בהורה הראשונה, וכי מפני שעבר עבירה הותר לו לעשות עבירה שצריך מצוה חדשה של תשובה.

והביאור בזה, שיש שני דברים במצות תשובה שהם מיוחדים למצוה זו: א. הוידוי על מה שעשה, ואין הכוונה וידוי בפה בלבד, אלא שירגיש בלבו חרטה עמוקה, ויבוש מאוד מאוד על מה שעשה, וזה ניכר רק לבוחן כליות ולב, וזה שייך רק למי שעבר עבירה. ב. שיעשה סייג לפרוש מההיתר, כדי שלא יבוא לידי האיסור. שאף על פי שאין לאדם לפרוש מהנאות העולם הזה, מכל מקום, אם עבר עבירה, צריך להטות עצמו לצד הקיצוני השני, כדי לשבר טבעו ולהרגילו שלא יעשה עבירה, ולאחר מכן ללכת בדרך הממוצע, והנהגה זו היא גם סעיף מיוחד במצות תשובה, שאינו אלא במי שעבר עבירה בלבד.

והנה בכל איסורי התורה, יש בהם אפשרות לעשות המעשה שהוא בהיתר ובמצוה, כגון אכילת איסור, שיש כנגדה אכילת היתר ואכילת מצוה. או ביאה האסורה, שיש כנגדה ביאת מצוה. וכן במלבושים וכדו'. לפיכך, בכל מצות התורה שייך לעשות מעשה תשובה בהרחקת ההיתר, כדי שלא יבוא לאיסור, אבל איסור אחד יש בתורה שאין שום דרך לעשותו בהיתר כלל, וצריך להתרחק ממנו עד קצה האחרון, והוא, עבודה זרה, לפיכך מעבירה

משך חכמה

פרשת וילך - שובה פסקא ח - יד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תנא טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

שהיה שותה יין הרבה, יעויין שם¹¹ דברים נמצאים]. אמנם, מצות התשובה אשר על זה צריך מצות פרטית, הוא, שאם חטא ועזב את חטאו, מצוה להתודות ולהגיד לפני השם יתברך כי יודע בעצמו שחטא ומבקש כפרה, וכן הוא לשון רבינו בהלכות תשובה (א, א), כשיעשה תשובה וישוב מחטאו [פירוש¹², לבלי לחטוא

הלא בלא המצוה, מצווה ועומד לבלי לעבור על מצוות השם יתברך, וכי בשביל שעבר ושנה בה הותרה לו סלקא דעתך, הנה האזהרה הראשונה המונעתו בחטוא טרם שחטא, היא מונעתו מחטוא גם אחרי שחטא, ועיין ספרי סוף שלח בזה (פסקא, קטו)¹⁰ [וכן כתב רבינו בפירוש המשנה לנזיר פרק ו במשנה דנזיר

לא תעשה, אם עבר אדם על אחת מהן, בין בזדון בין בשגגה, כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות כו", משמע שישוּב מחטאו שלא יעשה עוד, הוא פירוש מצות התשובה, וכבר נתבאר שזה אסור מחמת הזהרה ראשונה, לכן מפרש שרק המילים "חייב להתודות" הם ממצות התשובה. והביא ראיה לזה, דכתב שם הרמב"ם בהמשך דבריו "כיצד מתודין, אומר, אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך, ועשיתי כך וכך, והרי נחמתי ובושתי במעשי, ולעולם איני חוזר לדבר זה, וזהו עיקרו של וידוי", הנה מבואר דהא ד"לעולם איני חוזר לדבר זה" הוא מעיקרו של וידוי, ולא מעיקרו של מצות תשובה.

ועל פי זה מפרש המשך חכמה, שמה שכתב הרמב"ם להלן בהלכות תשובה (ב, ב) "ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו, ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשה עוד, שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו', וכן יתנחם על שעבר, שנאמר (ירמיהו לא, יח) כי אחרי שובי שובי נחמתי, ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, שנאמר ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו וגו', וצריך להתודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבו" עכ"ל, גם כן הכונה על דרך זה, שזה בכלל מצוות הוידוי וכמו שכתב הרמב"ם (שם, ב, ג) "כל המתודה בדברים, ולא גמר בלבו לעזוב, הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו, שאין הטבילה מועלת לו עד שישליך השרץ, וכן הוא אומר ומודה ועוזב ירוחם", מבואר שעזיבת החטא היא תנאי בדין מצות וידוי, מלבד ההזהרה הראשונה המונעת מלעשות עוד פעם חטא זה, עוד יש ממצות וידוי, שאינו נחשב וידוי ללא עזיבת החטא באמת מתוך ליבו.

ודע, שוידוי זה עיקרו וידוי בלב, כי אם אינו בוש ונכלם מה' יתברך על מעשיו, אינו נחשב וידוי, אפילו שגומר בליבו שלא יחזור לעשות עבירה זו. וזה מוכח מתוך דברי הרמב"ם המובא לעיל, שכתב "וכן יתנחם על שעבר", והרי נתבאר שזה שלא ישוב לחטאו הוא תנאי בוידוי, והוא הדין זה שבוש ונכלם ממעשיו, ולכן פשוט למשך חכמה להלן, שוידוי הוא ממצוות הלב שרק בוחן כליות ולב יודע אם באמת בוש ונכלם ממעשיו, אלא שאם רק בוש מעשיו, ואין בלבו בודאות שלא יחזור למעשיו, זה מוכח שאינו ניחם

הפרשה רק עבודה זרה. ג. לכן כתוב לשון נסתר כי אין אלוה בקרבי, כי לא עשו תשובה של וידוי, רק במעשה הרחקה, ומיִושב הכל בס"ד. זה תוכן דבריו ויש הרבה נקודות בדבריו שצריכות ביאור, ויבואר כל דבר במקומו. [ועל פי מערכה עמוקה זו, מבאר המשך חכמה את הפסוקים בהפטרות שובה ישראל בכמה דרכים, ויבואר להלן בפסקא יד-טו].

¹⁰ פירוש, על הכתוב (יחזקאל פרק כ, לב-לג) "וְהָעֵלָה עַל רוּחְכֶם הָיָה לֹא תִהְיֶה אֲשֶׁר אִתְּם אֲמָרִים נְהִיָּה כְגוּיִם כְּמִשְׁפָּחוֹת הָאֲרָצוֹת לְשֶׁרֶת עַץ וְאֶבֶן: חִי אֲנִי נְאֻם אֲדֹנָי ה' אִם לֹא פִיֶד תִּזְקָה וּבְזוֹרֵעַ נְטוּיָה וּבְחִקְמָה שְׁפוּכָה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם", אמרו בספרי (שלח פסקא קטו) "ביד חזקה זו הדבר כו' ובזרוע נטויה זו החרב כו', ובחמימה שפוכה זו רעב, אחר שאני מביא עליכם שלש פורעניות הללו זו אחר זו, ואחר כך אמלֹךְ עליכם על כרחכם" ע"כ. אלא שצריך ביאור מה נתכוון לציין בדברי הספרי, דלא כתוב בו שה' מעניש את בעל העבירה על כל עבירה. ונראה, דכונת המשך חכמה בזה, דהוה אמינא שאם עבר עבירה, הותרה לו, מפני שהסיר מעליו עול מלכות שמים, כבר אין ה' חפץ בו. לזה הביא דברי הספרי, שלעולם אין ה' דוחה את האיש הישראלי, וגם לאחר שעבר אפילו עבודה זרה מביא עליו פרענות אחר פרענות, עד שימלֹךְ עלינו אפילו בעל כורחנו.

¹¹ ז"ל הרמב"ם בפירוש המשנה (נזיר ו, ד) "זה שאמרנו בכבות אלו אינו חייב אלא אחת, הוא בדיני אדם, שאינו מתחייב מלקות אלא אחר התראה, ולפיכך צריך התראה על כל מלקות, והוא אמרם אמרו לו אל תשתה, אבל בדיני שמים הרי כל שתיית רביעית עבירה בידו, וכל גלוח שערה עבירה, וכל טומאה שיתטמא עבירה, ועל דרך זה תדון לכל אסורין שבתורה, ואין הבדל בין אסור לאו או אסור כרת או אסור מיתת בית דין, הלוא ידעת שהבא על הערוה, איזו ערוה שתהיה, חייב על כל ביאה וביאה לדברי הכל, ואף על פי שאין אנו יכולים להענישו אלא עונש אחד, הרי ה' יעניש אותו על כל עבירה ועבירה. ואם הומת על אחת מאלו העברות, והתודה, נתכפר לו הכל מחמת התשובה. ולא מחמת שבעונש האחד שהענישוהו בית דין יתכפרו העוונות המרובים. ונבאר כל זה במקומו" עכ"ל.

¹² פירוש, דלשון הרמב"ם (תשובה א, א) "כל מצות שבתורה, בין עשה בין

משך חכמה

פרשת וילך - שובה פסקא ח - יד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תנא טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

כחות נפשו בקצה ההפכי נגד מה שעשה בחטאו ובעברו על המצוה, וכן כתב רבינו בריש הלכות דעות (פרק א, א-ז), אמנם יש עבירות שאין שייך זה הגדר בתשובה, והוא עבודת גילולים אשר אין בה דבר המותר, שאינה כמו שאר מצות שיעבור ואל יהרג, ובעבודת גילולים יהרג ואל יעבור (סנהדרין עד, א), ולא הותרה מכללה כעריות ורציחה [תורת כהנים פרק א (דבורא דחובה, פרשה א, פרק א, ח)]. וכן גר תושב¹⁴, שקבל עליו שלא לעבוד עבודת גילולים, ונביא בכל מצות שבתורה אם עוקר לשעה שומעים לו, לבד עבודת גילולים (רמב"ם יסודי התורה, ט, ג-ה), ומחשבה כמעשה (קידושין לט, ב), ובמכילתא יתרו (מסכתא דבחדש פרשה ו), כל כך רדף הקדוש ברוך הוא אחר יצר הרע שלא ליתן פתחון פה למצוא לו מקום אמתלא של היתר, [ומפני¹⁵ זה נראה דאסקו להלכה בסוטה (ה, א) על גאווה לא מינה ולא מקצתה, כמו שכתב רבינו בפרקיו על משנה (אבות ד, ד) דמאד מאד הוי שפל רוח, משום דבפרשת עקב (ח, יב-יט) פן תאכל ושבעת כו' ורם לבבך ושכחת כו' והיה אם שכח תשכח והלכת אחרי אלהים אחרים ועבדתם, הרי דהגאווה מביא אל העבודה זרה, אשר אין לה מקום אמתלא של היתר, לכן צריך להתרחק עד קצה האחרון לשפלות]. והנה¹⁶ מצות התשובה מעלתה שמדבקת את השב אל השם יתברך, כמו שכתוב (הושע יד, א) שובה ישראל עד ה' אלקיך [לשון רבינו בהלכות תשובה (ז, ו)], והנה אם עזב האדם את חטאו באופן שבארנו, הנה עשה פרט ועיקר מהתשובה, שגודר את עצמו, ולקח סמי מרפא להטות את עצמו לקצה האחרון המהופך, מאשר התגבר עליו בחטאו, רק שחסר

מחמת הציווי שהוא מצווה שלא לעבור בפעם ראשון קודם שחטא, בין מצות עשה בין מצות לא תעשה], חייב להתודות לפני השם יתברך שנאמר כו' והתודו כו'. ומה שצריך שבשעה זו יחשוב שלא ישוב לכסלה ולא יעבור עוד מצות פי ה', הוא נכלל בהודוי, יעויין שם. וכן בא אחריו החינוך (נשא, שסד) וביאר דבריו, אבל על התשובה בעצמה אין לחשבה למצוה חדשה, זולת הצויים שכבר נצטוו עליהן, וזה ברור.

[יג - המשך]

אולם יש מדת התשובה אשר תתכן כי תתחדש רק אחרי שכבר עבר עליה, וזהו, הוא כפי מה שביאר רבינו פרק ד משמונה פרקיו (בהקדמה למסכת אבות), כי כמו שהחולה יתרפא בדברים מרים היפך טבעו כדי להעמיד טבעו ומזגו על דרך הממוצע, אחרי התגברת בו בסבת האחרון הצד הנוטה, כן החולה שכבר חטא צריך להתנהג ולהטות לדרך ההפכי, כמו מי שגברה עליו תאוותו, יפרוש עצמו גם מן המותר, וכמו שאמרו זכרונם לברכה בירושלמי, (סנהדרין ב, ג) שהיה דוד מקשט לפלגשיו בכל יום, ואמר ליצרו הנה תאבת דבר האסור לך, חייך שאני מתעב לך דבר המותר. והתבונן בלשון חייך¹³, כי הכוונה המרכזית הוא הדרך הממוצע, והמסרס עובר בלא תעשה (רמב"ם איסורי ביאה טז, י), והמונע מנשואין עובר בעשה (רמב"ם אישות טו, ב), ובלא תעשה אם יש לו אשה (אישות יד, ז), ולא לתהו בראה (ישעיה מה, יח), רק כיון שפרץ הגבול, צריך לרפאות אותו בדבר ההפכי כדי שיתקיים על הדרך המוכרח המכוון בבריאה מהבורא יתברך, וזה קיומו, וזה חייך, והבינהו. ובאופן הזה נקרא תשובה, שיעמיד

באמת, אלא בבחינת רשעים מלאים חרטות.

¹³ פירוש מה שאמר "הנה תאבת דבר האסור לך, חייך, שאני מתעב לך דבר המותר", לשון חייך צריך ביאור. אלא הכוונה, שאף על פי שחיי האדם אינם לסגף עצמו, אלא ללכת בדרך הממוצע, מכל מקום, כיון שנטה לדבר האסור, הרי שלקיום חיי האדם הזה יש להטות לצד ההפכי, כי הוא חייו ולא חיי הכלל, אלא זו הנהגה הצריכה לחיי האדם הפרטי הזה כדי לקיימו, ולזה אמר חייך, שנטה לצד ההפך השני כדי לקיימך.

¹⁴ פירוש, גר תושב הוא רק זה שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, כי היא יסוד כל התורה כולה. והולך המשך חכמה ומבאר חומרה דעבודה זרה, שלא הותר מכללא, וגר תושב כו', ואין שומעין לנביא לעבוד עבודה זרה

אפילו לשעה, ומחשבה כמעשה בעבודה זרה, ולכן אין בה היתר כלל ואין שייך בה מעשה תשובה לנטות לצד האחד, כי תמיד חייב להתרחק ממנה עד למאוד.

¹⁵ על פי זה מישיב מדוע הרחיקו חז"ל (סוטה ה, א) מדת הגאווה, ואמרו שלא יהיה לאדם אפילו מקצת ממנה, כיון שבפרשת עקב מוכח שעל ידי הגאווה הוא בא לידי עבודה זרה, וכיון שצריך להשמר מאוד מעבודה זרה עד קצה האחרון, לכן צריך להשמר מדבר המביא לידי גאווה עד קצה האחרון.

¹⁶ על פי כל המבואר לעיל בא ליישב כל הדקדוקים, ודבריו מבוארים בתחלת פסקה יב עיין שם.

משך חכמה

פרשת וילך-שובה פסקא ח - יד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תנא טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

התשובה, והוא להטות עצמו להצד השני מהקצוות אשר מצד המצוה [בלא החטא וצורך לתשובה], אבל על עבודה זרה, הלא זה אינו מצד התשובה, לכן הסתר אסתיר את פני [שתהיה ההשגחה בדרך הסתר פנים בהעלם, כחולדה הדרה בעיקרי בתים, לא בהתגלות ודביקות להשם יתברך], (שם) על כל הרעה אשר עשה, כי פנה אל אלהים אחרים, שזה אינו נחשב בדרך תשובה, רק שישוב לאמר שחטא ולבקש סליחה¹⁷.

עוד דבר, הוא להתודות שחטא ומבקש סליחה, אבל בכל זאת פועל עליו התשובה ממעלות שיש לתשובה שמדבקת אל השם יתברך, והוא כשני דברים המתירין, שמעלין זה בלא זה, וכדאמר בפרק מצות חליצה (יבמות) דף קד, ב, דמשום הכי בכבשים המקדשים את הלחם נתקדש על ידי שחיטה בלא זריקה, רק שקדוש ואינו קדוש גמור, יעויין שם, וכן ברקיקה פועל במקצת, יעויין שם, כן הכא, כיון שהתחיל לעשות מפעל בפעולות התשובה, משיג ממעלות התשובה, והוא הדביקות בה' יתברך שמו, מה שאין כן בעבודה זרה, שאין עזיבת החטא ממצות התשובה, רק מעצם הציווי של השם יתברך שלא לעבוד עבודה זרה, וגר תושב מצווה על זה, אם כן בעזיבת החטא הלא לא פעלו מאומה מפעולות התשובה, אם כן עיקר התשובה הוא הודוי והבקשה, שימחל השם יתברך על חטאו, וכמו שאמרו בכריתות דף ז, א שְׁבִין, דאמר יכפר עלי חטאתי, דמכיר שחטא ומבקש סליחה, אם כן, בעזיבת החטא לא עשה מפעולות התשובה כל זמן שלא ביקש סליחה ומכיר שחטא ובוש מבוראו יתברך, אין קונה ממעלות התשובה, ואינו מדובק אל השם יתברך. לכן אמר כאן (פסוק טז) הנך שוכב עם אבותיך כו' וזנה אחרי אלהי נכר הארץ ועזבני והפר בריתי, זה כל העבירות שבתורה (פסוק יז) וחרה אפי כו' ואמר כו' הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני כו' פירוש עזיבת החטא שישוב לשמוע לקול ה', אבל לא יתודה שחטא ולא יבקש מהשם שיסלח לו, לכן כתיב בלשון נסתור ולא בלשון נוכח הלא כי אין אתה אלק כו', ואז, על כל העבירות אשר נכללו בכלל ועזבני והפר את בריתי לא אזכור לו, שהתחיל לעשות מפעולות

המותר עד קצה האחרון, כדי שלא יפגע באיסור. והתשובה מקרבת את האדם לבורא יתברך, ואפילו שעושה רק מעשה אחד של תשובה, או שמתרחט על העבר, ומתודה, או שמרחיק עצמו במעשה שלא יבוא לפגוע באיסור. ובעבודה זרה אין אפשרות לעשות מעשה תשובה של הרחקה לקצה האחר, כיון שאין שום דרך של היתר בעבודה זרה, כי הכל אסור בה, לכן מצות תשובה בעבודה זרה היא רק חרטה על העבר וודיו.

¹⁷ תמצית דבריו: מהות מצות תשובה, אינה מה שמקבל עליו שלא לעשות עוד פעם חטא זה, שהרי ציווי זה, הוא בגלל ההזהרה הראשונה, ולא שייך כלל למצוות תשובה. אבל מצות תשובה היא בשני אופנים: א. שמתחרט חרטה עמוקה בלבד על מה שעשה, ובוש ונכלם מבורא עולם על מעשיו, ומחמת זה הוא מתודה על העבר. אלא שאם לא יקבל עליו קבלה אמיתית על העתיד, ולא יעיד עליו בעל התעלומות שלא יחזור לחטאו, אין ודוי זה אמיתי, שהרי גם הרשעים מלאים חרטות, ולאחר החרטה חוזרים לסורם, לכן קבלה על העתיד הוא הוכחה, שבאמת מתחרט על העבר, ומתנחם על מעשיו ב. שמרחיק את עצמו מדבר

